قوتابخانەی میلیتۆس یەکەم قوتابخانەی فەلسەفە لە مێژوودا.. دڵشاد کاوانی

قوتابخانەی میلیتۆس یەکەم قوتابخانەی فەلسەفە لە مێژوودا لە لەوار خاکەکانی ئاسیا و ئەوڕوپا سەری هەڵدا

پێشەکی

قووتابخانەی میلیەتس وەک کۆنترین قووتابخانەی فەلسەفی ڕۆژئاوایی لە مێژووی فەلسەفەدا ناوی هاتووە، لە ئەنادۆڵ و لە ناو وڵاتی تورکیای ئێستا و لەژێر هەژموونی فەرمانڕەوایەتی یۆنانی کۆندا، کە به فەلسەفەی پێش سوقراتی بۆ فەلسەفەی یۆنانی و فەلسەفەی ناسراوە. قوتابخانەکانی سەردەمی سوقرات کە لە ژێر کاریگەریی میلیەتس دابوون. لە ئەورووپای کۆندا فەیلەسووفەکانی پێش سوقراتیان بە فەیلەسووفی فیزیکی یان سروشتی ناو دەبرد.
پرس و کۆڵینەوەکانیان لەسەر سروشت و کۆمەڵگا و ئەخلاق و ئایینی، دەکرد، هەوڵیان دەدا بنەڕەتی ڕوونکردنەوەکانیان لەسەر پرەنسیپی سروشتییەوە بێ، نەک کردەوەی خواکان. بۆ ئەوان جیهان کۆسمۆس بوو، واتە شتێکی ڕێکوپێک کە لە ڕێگای لە ڕێگەی لێپرسینەوەی ئەقڵانییەت جیهان شیاوی تێگەیشتنە.
فەلسەفەی میلیتۆس لە سەدەی شەشەمی پێش زایینەوە لەسەر دەستی سێ کەس لە خەڵکی شاری میلیتۆسەوە بونیادنرا: تالیس و ئاناکسیماندرۆس و ئاناکسیمینیس. هەر سێکیان دەیانویست کۆتایی جیهان دەسنیشان بکەن، ئەو ماکە سەرەتاییە دیاری بکەن کە هەموو شتەکانی تری لێ دروست بووە. پێکهاتەی بوون بە لای تالیسەوە ئاو و بە لای ئاناکسیماندرۆسەوە ئاپەیرۆن (هەمیشەیی) و بە لای ئاناکسیمینیسەوە هەوا بوو.

-تالیس م□□تی یەکەم فەیلەسووفی مێژووی فەلسەفە.

تالیس لەدایکبووی ساڵەکانی ٥٤٨ یان ٥٤٥ی پێش زایینە. لەساڵەکانی لە ساڵەکانی ٦٢٤ یان ٦٢٣ مردووە. زانای ماتماتیک و ئەستێرەناس و فەیلەسووفێکی پێش سوقراتیی خەڵکی شاری میلیتۆس لە ئاسیای بچووک بوو (کە ئێستا کەوتۆتە ناو وڵاتی تورکیا). بووە. تالیس یەکێکە لە حەوت فەیلەسووفانی یۆنانییە. زۆرێک لە مێژوونووسان بە یەکەم

فەیلەسووفی جیهانی مرۆڤایەتی دادەنێن. بەرچاوترینیان ئەرەستۆ، بە یەکەم فەیلەسووفی یۆنانی دەیناسێنێت، گریمانە ئەگەر واش نەبێت، لە باری مێژووییەوە ئەو بە یەکەم کەس دادەنرێت لە کولتووری ڕۆژاوایدا کە پرژابێتە سەر فەلسەفەی زانستی.
تالیس بەوە ناسراوە کە بەکارهێنانی ئەفسانەکانی بۆ ڕاڤەی جیهان و گەردوون بە لاوەنا، وەک ئەوەی لە زانستی ئەمڕۆدا دەکرێت، دیاردە و شتە سروشتییەکانی بە گریمانە و تیۆریی سروشتخوازانە ڕاڤە کرد.
هەموو فەیلەسووفانی پێش سوقرات بە ڕوونکردنەوەی سروشت کەوتنە شوێن گریمانەکانی تالیسەوە. ئەوانیش ڕێک وەک تالیس لە جیاتیی ئەوە دەستەوداوێنی ئەفسانەکان بن، پێیان وابوو کە تاقە جەوهەرێک لە هەموو شتێکدا هەیە و سروشت لەوەوە دێت. ئەرەستۆ دەڵێ: ئەو جەوهەرە بە لای تالیسەوە ئاو بووە.

لە بیرکاریدا، تالیس زانستی ئەندازەی بەکار هێناوە بۆ پێوانەکردنی بەرزی هەرەمەکانی مسر و دووری کەشتییەکان لە کەناری دەریاوە. هەروەها ناسراوە بە یەکەم کەس کە دۆزینەوەیەکی بیرکاری دراوەتە پاڵ.
پێش تالیس ئایینەکان پێیان وابوو کە هەموو شتێک لەلایەن خوداوەندەکانەوە پلانی بۆ دانراوە و کۆنترۆڵ دەکرێت. تالیس لەبری ئەوەی لە ڕێگەی خوداوەندەکانەوە لە فۆڕمی مرۆڤدا دیاردە سروشتییەکان ڕوون بکاتەوە، هەوڵیدا لە ڕێگەی چاودێریکردنەوە ڕاستییەکان بەدەستبهێنێت. ڕەنگە هەنگاوی یەکەمی لە پێکهاتنی بیری زانستیدا هەڵگرتبێت... ئەو حەزی لەوە بوو بزانێت کە مادەی بنەڕەتی و بنەمای هەموو شتێک چییە؛ ئەو بە ڕوونکردنەوە ئەفسانەییەکان ڕازی نەبوو. لێکۆڵینەوەی لە کاریگەرییەکانی ئاو لەسەر سروشت کردووە. لە ئەنجامی تێبینی و لێکدانەوە زیرەکەکاندا، بیرۆکەیەکی سەبارەت بە بیرۆکەی بنەڕەتی هەموو شتێک لە سروشتدا هێنایە ئاراوە. بەو پێیەی تالیس بیروڕاکانی نەنووسیوە، لە ڕێگەی ئەرستۆوە زانیاریمان لەسەر دەست دەکەوێت کە بە یەکێک لە سەرچاوە جێی متمانەکانی فەلسەفەی کۆن دادەنرێت. لە ئەنجامی ئەم لێکۆڵینەوەیەدا، ئەرستۆ ڕایانگەیاندووە کە لای تالیس مەڵتی “ئاو جەوهەری هەموو شتێکە و هەموو شتێک لە ئاوەوە دەست پێدەکات”.
ئەمەش دوای ئەو گەشتە دەساڵییەی کە بۆ وڵاتی میسری کۆن کردی، کە لێکۆڵینەوەی لە هەڵکشان و داکشانی بۆ ئاوی نیل کرد، چەندین جیاوازی سرووشتی و زیندەوەری تازەی لە نیل دۆزییەوە، کە لە ماوەی ڕابردووی نیل نەبوون، لە نوێوە سەریانهەڵدەدا. ڕەنگە ئەمڕۆ پێمان وابێت ئەم بیرۆکەیە هەڵەیە. بەڵام ئەو “هەنگاوی یەکەم”ی تاڵس،

ئەو گۆڕانە بەدوای "جەوهەر"دا، هەم وەک باوکی فەلسەفە گەرەنتی دەکرد و هەم ئەوانەی دوای ئەو هاتبوون زیاتر لێکۆڵینەوەیان لە کێشەکە کرد، هەموو ڕێگاکەیان بردە خوارەوە بۆ ئەتەم.

- قووتابییەکانی ئەم قووتابخانەیە کێ بوون.

فەیلەسوفەکانی وەک ئەناکسیماندەرس و ئەناکسیمەنەس کە دوای تالیس هاتن، هەروەها میلیتەس بوون. لە ڕاستیدا ئەم بیرمەندانە یەکەمین نوێنەری یەکەمین قوتابخانەی فەلسەفەی ناسراون لە مێژوودا…
وەک یەکەم قوتابخانەی فەلسەفە لە مێژوودا لە شاری میلیتەس لە ڕۆژئاوای ئەنادۆڵ دامەزرا. ئەم قوتابخانەیە بە یەکەم ناوەندی فەلسەفەی یۆنانی کۆن دادەنرێت. تالیس و ئەناکسیماندەرس و ئەناکسیمەنەس فەیلەسوفێک بوون کە نەریتی بیرکردنەوەی قوتابخانەی میلیتەسیان پێکهێنا کە بە قوتابخانەی ئایۆنیش ناسراوە.

تەنانەت ئەگەر حەزت لە فەلسەفە نەبێت، گرنگە لە ڕێگەی ئەو تیۆرییە بیرکارییانەی کە ناوی ئەویان لەسەرە، تالەس بناسیت. دوای پشکنینی ئاو، تالەس گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە ئاوەکە نەمردووە، بەڵکو لەبری ئەوە مادەیەکی ژیانبەخشە کە دەتوانێت هەر فۆرمێک وەربگرێت و بگاتە هەموو شوێنێک. هاوکات لەگەڵ چاودێریکردنی ئاوەکە، لێکۆڵینەوەی لە کەشوهەوا و ئاسمانیش کردووە. توێژینەوەی لەسەر دۆزینەوەی ئاراستە لەلایەن ئەستێرەکان و ڕاکێشانی موگناتیسی و هتد ئەنجامداوە و تیۆری بازنە و گۆشەی پەرەپێداوە. تالەسی میلیتەس جگە لەوەی فەیلەسوف بووە، بیرکار و فەلەکناس و "یەکەم ئەندازیاری ئاو" بووە.

ئەناکساندەرس دووەم فەیلەسووفی قوتابخانەی میلیتەس

دووەم فەیلەسوفی قوتابخانەی میلیتەس لە دوای تالەس ئەناکساندەرس بوو کە ئەویش خەڵکی میلیتەس بوو.ئاناکسیمینیس ناسراو بە ئاناکسیمینیسی میلیتەسی
هەر وەک ئاناکسیماندەرس و تالیس، ئەمیش بە دوای دەستنیشانکردنی ئەو تاقانە واقیعە شاراوە و بنەڕەتییەوە بوو کە پیان ئەوت ئارخە و لایان وا بوو کە هەموو شتەکانی ناو ئەم دنیایەی لێ دروست بووە.
هەر ئەوەی کە بە لای تالیسەوە «ئاو» و بە لای ئاناکسیماندەرسەوە جەوهەرێکی بەسنوور یا ئاپەیرۆن بوو، ئاناکسیمینیس ئەیوت «هەوا» یە. ئەو تیۆریی مامۆستاکانی خۆی دا بە دواوەوە و وتی هەموو شت لە سروشتدا لە هەوا (یا هەڵم یا مژ) دروست بووە. ئاگر هەوای

ناسکەوبووە، ئاو و خاکیش هەوای خەسەوبوون. هەرچەندە ئەمە زۆر شت لەبارەی ژیانی ئەوەوە نازانین، بەڵام بەرهەمەکانی دەزانین. چونکە ئەناکسیماندەر بە پەچەوانەی تالیسەوە فەیلەسوفێک بوو کە پێشەنگ بوو لە نەریتی نووسینی بیرەکەکانی. ئەناکسیماندەرس، فەیلەسوف و سروشتناسێکی سروشتی، لەسەر بنەمای تێبینییەکانی پەرەی بە بەچوونەکانی خۆی داوە. بە واتایەکی تر، ئەو لایەنی بینراوی سروشت لەبری توخمە نەبینراو و خەیاڵییەکان، لایەنگری دەکرد. هەروەها ئەو بیرۆکەیەی قبوڵ کرد کە ژیان لە ئاوەوە دەستی پێکردووە، کە لە سەردەمێکدا هەموو شوێنەکان لە ژێر ئاودا بوون و زەوی سەرهەڵدەدات لەگەڵ پاشەکشەی ئاوەکە بە تێپەڕبوونی کات؛ پێشنیاری کرد کە ژیان کە لە ئاوەوە دەستی پێکردووە لەسەر وشکانی بەردەوام بێت. کاتژمێری خۆری داهێنا، لێکۆڵینەوەی لە مانگ و خۆرگیران و هۆکارەکانی بوومەلەرزە کرد. هەروەها ئەناکسیماندەرس ئەو جیاوازییەی هەبوو کە یەکەم کەس بووە کە هەوڵی نەخشەی جیهانی و مۆدێلی گەردوونی داوە. ئەو پێی وابوو کە دونیا سلندەرێکە لە پانییەکەی گەورەترە، هەروەها ناوەندی گەردوونە.
ئاناکسیماندەرس (لەدایکبووی ٦١٠ – مردووی ٥٤٦ی پێش زایین) فەیلەسووفێکی پێشسوقراتیی خەڵکی شاری میلیتەسی ئایۆنیا بوو کە ئەمڕۆ لە ناو تورکیادایە. ئاناکسیماندەرس سەر بە قوتابخانەی میلیتەسی و شاگردی تالیس بوو. دوای تالیس خۆی بوو بە دووەم مامۆستای ئەو قوتابخانەیە و ئاناکسیمینیس و پیتاگۆراس بوون بە شاگردی.زانیاری لەبارەی ژیان و کارەکانییەوە کەمە. وەکوو ئەوەی بەڵگە مێژووییەکان باسی دەکەن، ئەو یەکەم فەیلەسووفێکە کە لێکۆڵینەوەکانی نووسیوەتەوە، گەرچی تەنیا بەشێک لە بەرهەمەکانی ماونەتەوە. پاش مەرگی، لە بەڵگەکانی مێژوودا شتگەلێک لەبارەیەوە دەدۆزرێتەوە کە تا ڕادەیەک دیمەنی ئەو پیاوە دەر دەخەن.

ئاناکسیماندەرس بە یەکێ لە لایەنگرە سەرەتاییەکانی زانست دەژمێردرێ و هەوڵی دەدا بە چاولێکردن و ڕوانین گەردوون شرۆڤە بکات. ئەو دەیگوت هەر وەک چۆن یاساکان حاکمن لە کۆمەڵگادا، لە سروشتیشدا یاساکان زاڵن، وە هەر شتێ کە هاوسەنگیی سروشت بترازێنێ بێ ناکات.

وەک زۆرێ لە هزرڤانانی سەردەمی خۆی، فەلسەفەی ئاناکسیماندەرس لقوپۆپی زۆرە. لە ئەستێرەناسیدا تێکۆشا میکانیکی تەنە ئاسمانییەکان لە پێوەند لەگەڵ زەویدا شرۆڤە بکات. لە فیزیکدا، گریمانەکەی کە دەیگوت بێسنوور (یا ئاپەیرۆن) سەرچاوکەی هەموو شتە

فلسەفەی یۆنانی برد بەرەو ترازێکی نوێ لە دەرھەستاندنی تێگەیشتەکانەوە. نەخشەی جیهانیشی کێشا کە گەلێ جوگرافیای خستە پێشەوە.

ئەناکسیمێنێس کە دوا فەیلەسوفی قوتابخانەی میلیتۆس

، لەدایکبووی ٥٨٦ – مردووی ٥٢٦ی پێش زایین) فەیلەسووفێکی یۆنانی کۆن بوو. هی سەردەمی پێش سوقرات، کە لە نیوەی دووەمی سەدەی شەشەمی پێش زاییندا چالاک بووە. لە کارەکانی هیچ نەماوە و، بەم بۆنەوە وردەکارییەکان لەبارەی ژیانییەوە ناڕوون و لێڵە. ئەوەی کە ئەمڕۆ لەبارەی ئایدیا و فەلسەفەکەیەوە زانراوە بەهۆی تێبینییەکانی ئەرەستوو و دیکەی نووسەرانی مێژووی فەلسەفەی یۆنانەوەیە. ئاناکسیمینیس زۆرتر بەوە ناسراو و بەناوبانگە کە دۆستی کەمتەمەن یا قوتابیی ئاناکسیماندرۆس بووە. ئاناکسیماندرۆسیش خۆی قوتابیی تالیس بووە و، ئەم سێ کەسە پێکەوە ئەو قوتابخانە فیکرییە پێک دێنن کە بە قوتابخانەی میلیتۆسی ناوی دەر کردووە و وەکوو سەرچاو□ک□ی فەلسفەی ڕۆژاوایی چاوی لێ ئەکرێت. هەروەها میلیتۆس بوو. ئەو دەیگوت گەردوون لە ڕێگەی فۆڕمی جیاوازەوە هاتۆتە ئاراوە. هەروەها یەکەم فەیلەسوف بوو کە سەرنجی لەسەر چەمکی ماد□ دا. هەروەها دواتر ئەناکسیمێنێس چوار توخمە بنەڕەتییەکەی قبوڵ کردنگان یەکەم کەس بوو کە لێکۆڵینەوەی لە هەوا و ئاو و زەوی و ئاگر کرد.

هێرڵکلیتۆس و کاریگەری قووتابخانەی میلیتۆس

هێراکلیتۆس، فەیلەسوفێکی ئەفسیان/ئایۆنییە و لە شارێک کە دوور نییە لە میلیتۆسەوە لەدایک بووە و گەورە بووە، بەهۆی شێوازی نووسینی بێدەنگ و ڕەخنەگرانە لە سەردەمی کۆن بە "هێراکلیتۆسی تاریک" ناسراوە. ئەو ئاماژەی بەوەدا کە گەردوون لە دۆخێکی بەردەوامی گۆڕانکاریدایە. هیراکلیتۆس لەژێر کاریگەری قووتابخانەی ملیتۆسەوە سەرچاوەی گرت. هێراکلیتوس ؛ ٥٣٥ هەتا ٤٧٥ی پێش زاینن) فەیلەسووفێکی یۆنانیی خەڵکی شاری ئێفێسوس لە یۆنیا بوو کە وەکوو کاریگەرترین فەیلەسووفی سەردەمی پێش سوقرات ناوی لێ دەبرێت. ئەو شازادەی ئێفێسوس بوو و مەشیا ببوای بە فەرمانڕەوای ئێفێسوس، بەڵام پلەوپایەکەی جێ هێشت بۆ براکەی. ڕقی بوو لە هاوشارییا□کانی و سووکی دەکردن. تەنانەت هۆمەر و فیساگۆرسی لە ڕەخنە و سووکایەتی بێبەش نەدەکرد و بڕوای وا بوو کە دەبێ هۆمەر لە نێوان لاپەڕەکانی کتێب دەربهێنرێت و لێی بدرێت. هەر بە هۆی ئەم ڕق و بێزارییا□ی ل□

خەڵک، نیشتمانی جێ هێشبوو و لە دەشت و کێوان دەژیا. لەو ماوەیەشدا گیا کێویلەی کردبوو بە بژیو و ئەمەش وای لێ کرد تووشی نەخۆشیی زگاوسان (ئیستیسقا) بێت و، هەر ئەوەش کوشتی.

هێراکلیتوس ڕاوەستاوی و پێوەجێیی لە جیهاندا ڕەت دەکردەوە و پێی وا بوو کە هەموو شت ڕەوان و لە حاڵی گۆڕانە، ئەمە قسەی ئەوە کە «کەس ناتوانێت دوو جار پێ بخاتە ناو یەک ڕووبارەوە». وەڕای گۆڕان و ڕەوانییەک کە هێراکلیتوس بڕوای وا بوو لە گشت شتەکاندا هەیە، ئەو لۆگۆسی بە تەنیا شتی نەگۆڕی جیهان دەزانی. لیکۆڵەران پیان وایە هێراکلیتوس مەبەستی لە لۆگۆس «یاسای زاڵ بە سەر جیهانەوە» یە. یاسایەک کە دژایەتی، بەرچاوترین تایبەتمەندییەتی. شەڕ و ململانەی نێوان دژبەران تاقە ڕاستەقینە و دادپەروەری جیهانییە.

- قووتابخانەی میلیتۆس و حەوت ڕەگەزەکەی گەردوون.

بێگومان فەیلەسوفەکانی میلیتۆس تەنیا لەمانەدا سنووردار نەبوون. هەروەها لە دوای قوتابخانەی ئایۆنی، لوسیپوس و دیمۆکریتۆسی میلیتۆس لە یەکەم توخمدا لەکۆڵینەوەیان لەسەر کرد کە جەوهەری هەموو شتەکان پێکدەهێنێت و پێشنیاریان کرد کە ئەو چوار توخمەی کە بە بنەڕەتی دادەنرێت- هەوا، ئاو، زەوی و ئاگر- دەتوانرێت دابەش بکرێت بە یەکە بچووکەکان. ئەوان ئەو بیرۆکەیەیان پێشنیار کرد کە ماددە لە تەنۆلکەی زۆر بچووک و دابەشنەکراو پێکهاتووە و ناوی 'ئەتۆم'یان بەم تەنۆلکانە ناوە کە بە واتای 'لەناونەچوو' دێت. بەم شێوەیە لوسیپوس و دیموکریتس بوونە هۆی ئەوەی کە ئێستا بە "ئەتۆمناسەکان" ناسراون. بە بڕوای ئەتۆمناسەکان هەموو شتێک لە گەردووندا لە ئەتۆمی بچووک پێکهاتووە کە هەستەکان هەستیان پێ ناکەن و ناتوانرێت زیاتر بشکێنرێن. ئەتۆمەکان بێشومار بوون و بە بۆشایی ئاسماندا دەجووڵان. نزیکەی ٢٥٠٠ ساڵ لەمەوبەر ئەتۆمناسەکان دڵنیابوون لەوەی کە بنەمایەکی نوێ بە زانست زیاد دەکرێت کە بناغەی فیزیای ئەمڕۆیە.

- قوتابخانەی میلتۆس سەرچاوەی بیرۆکەی زانستی سەرهەڵدانی ئەتۆم،

لە کۆتاییەکانی ١٨٠٠ و ناوەڕاستی ١٩٠٠دا دەرکەوت کە ئەتۆم بچووکترین تەنۆلکە نییە، بەڵکو ئەتۆم لە ئەلکترۆن و پرۆتۆن و نیوترۆن پێکهاتووە کە پێیان دەوترێت تەنۆلکەی ژێر ئەتۆمی. لە مەشکی مرۆڤەکانی جیهانی فیزیادا، “پێم سەیرە ئایا ئەم تەنۆلکە

ژێر ئەتۆمیانەش دەتوانرێت دابەش بکرێن؟" پرسیارێکی نوێ هاتەتە ئاراوە. فیزیازانەکان بە حەز و وروژاندنێکی زۆرەوە دەستیان بە لێکۆڵینەوە کرد. دوای ماوەیەک تاقیکردنەوەکان سوودیان هەبوو و دەرکەوت تەنانەت بچووکترین پرۆتۆن و نیوترۆنەکانیش لە پێکهاتەی ئەتۆمەکەدا لەناونەچوون. ئەمڕۆ کە باس لە ئەتۆمەکان دەکەین مەبەستمان "کوارک و لێپتۆن"ە و ئێستا پرسیار دەکەین "ئایا کوارک و لێپتۆنەکان خراپ دەبن، یان تەنۆلکەی بچووکتر هەن؟" پرسیارێکی نوێ هاتەتە ئاراوە کە زانایانی فیزیا وروژێنەت.

-قوتابخانەی میلیتۆس و دۆزینەوەی ماددە.

سەرگەرمییە زانستییەکانی مرۆق ٦٠٠ ساڵ لەمەوبەر لەم خاکانەدا بە ئارەزووی دۆزینەوە و ڕوونکردنەوەی سروشتی ماددە دەستیپێکرد. هەروەها تالیس، یەکەم فەیلەسوفی کۆن کە لەم خاکانەدا گەورە بووە، دژی ئەفسانە وەستاوە و هەوڵیداوە بە زانستی چاودێریکردن دیاردە سروشتییەکان ڕوون بکاتەوە. بەم شێوەیە بیرکردنەوە کوالیتییەکی فیکری و زانستی بەدەست دەهێنێت؛ ئەفسانە وازی لێ هێنراوە. ئەم ڕوانگە نوێیە کە تەواو پێچەوانەی یەکترە، ڕێگەی بە هێنانەکایەی تیۆری نوێ بە تێگەیشتنی مرۆق لە گەردوون کردەوە.

-قووتابخانەی میلیتۆس و کاریگەری لەسەر زانست.

فەیلەسوفانی ئەنادۆڵ لە قوتابخانەی میلیتۆس لە ڕۆژئاوای ئەنادۆڵ هەوڵیان دا بە چاودێریکردنی سروشت گەردوون ڕوون بکەنەوە. بۆیە میەتۆس، وەک ئێستا پێی دەوترێت، ناوی ناوەندی زانستی وەرگرتووە. "چی ماددە پێکدەهێنێت و ئایا دەتوانرێت ماددە دابەش بکرێت بە بچووکترین بەشەکانی؟" پرسیارێکە گەڕا بە سەرگەرمی و ڕێگای بە زانستی چالاک خۆش کرد. فەیلەسوفەکان لەم پرۆسەیەدا کە لە تالیسەوە دەست پێدەکات و لە ڕێگەی لوسیپوسەوە بەردەوام دەبێت، لەسەر بنەمای ڕاستییەکان وەک پێشەنگەکانی زانست ناسراون. لێکۆڵینەوە و تیۆرییەکانی گالیلۆ و نیوتن و ئەنیشتاین و زانایانی دیکە ئیلهام و ڕێنمایی بوون، فەیلەسوفەکانی ئەنادۆڵ ڕۆڵێکی گرنگیان هەبوو لە گێڕینی چارەنووسی هەموو مرۆقایەتیدا.

-سەرەئەنجام.

له دەرنجامی ڕوانینمان بۆ یەکەم سەرهەڵدانی ڕامان و قووڵبوونەوە لە چەمکە بوونییەکان بەچی لە لێوار خاکەکانی دوو کشوەر و نێوەندی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا وەک یەکەم قوتابخانەی فەلسەفیی و تێفکرینی

بیرۆکەی زانیستی و لەسەر ئەم خاکە سەرهەڵدەدات ڕۆژانێک سەرخاکی یۆنانی بوو، ئێستاش پاڵی داوەتەوە ڕۆژهەڵات و نێو وڵاتێکی ئاسایی نیوە ئەوروپایی زۆر ڕوونە لەلایەک لە ڕۆژهەڵات و ئاسایی دوور، ئایینە فەلسەفییەکانی کۆنەفۆشیۆس و بوزایی و لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین ئایینی میترایی و زەردەشتی. لە ڕۆژئاوا و ناوەندی ڕۆم و گریک نە خواکانی هونەر و ئەفسانەکانی یۆنان. لەولاشەوە شارستانییەتی میسری کۆن. پاڵنەری جووڵاندنی بیری مرۆڤایەتی بوو، بەمەش پەڕینەوەی پردی تەڕوادە و بەیەک گەیشتنی دووشارستانییەتی ڕۆژهەڵات و تێکەڵبوونی بە ڕۆژئاوا، سنووری جیپۆلەتیکی ناوەڕاستی کردە نێوەندی جووڵانی بیر و هزری مرۆڤایەتی. دەکرێت قووتابخانەی میلیتۆس وەک، قووتابخانەیەکی ڕۆژئاوایی و مووتربەکراوی ڕۆژهەڵاتی لەجوگرافیایی سەر خاکەکی یەکلای نەکراوە، لەی بڕوواندرێت.